

DNEVI ENAKOSTI SPOLOV: DEDIŠČINA LGBTIQ+ IN MUZEJI

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, marec–maj 2024

Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani so med marcem in majem 2024 že četrto leto zapored potekali Dnevi enakosti spolov. Njihov namen je s pogovori, okroglimi mizami, predavanji in predstavitevami knjig osvetliti različne teme o enakosti spolov. Lanskoletni program se je med drugim osredotočal na ženske v znanosti, spolno vzgojo v Sloveniji, transspolnost, pisanje o moških, LGBT skupnost in seksizem.

Dne 22. aprila 2024 so na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo pripravili pogovor z naslovom Dediščina LGBTIQ+ in muzeji. Med sogovorniki so bili Corinne Brenko (kustosinja MGML, Ljubljana), Mario Buletić (kustos, Etnografski muzej Istre, Pazin), Jan Franjul (Združenje Proces, Pula) in Suzana Tratnik (pisateljica, prevajalka, publicistka, raziskovalka, lezbična aktivistka). Pogovor, ki ga je moderirala Urša Valič z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL, je bilo mogoče v slovenščini in hrvaščini spremljati po Zoomu in v predavalnici na Zavetiški 5 v Ljubljani.

Osrednja vsebina pogovora je bila pomanjkanje sistematičnega dokumentiranja dediščine LGBT skupnosti v muzejih, s poudarkom na razstavi ob 40-letnici gibanja skupnosti LGBT v Sloveniji ter na predstavitvi projekta Muzej javnega razkritja (Coming Out Museum) iz Zagreba. Sogovorniki so poudarili, da je dediščina LGBT skupnosti v muzejih pogosto prezrta, zato so tovrstni pogovori ključni za ozaveščanje in razumevanje. V Sloveniji tovrstna gradiva v muzeje praviloma pridejo le priložnostno, bolj sistematičnega zbiranja pa trenutno (še) ne poznamo.

Ob 40-letnici gibanja LGBT v Sloveniji so predstavniki in raziskovalci skupnosti v sodelovanju z Mestnim muzejem Ljubljana, Muzejem novejšje in sodobne zgodovine Slovenije ter ŠKUC-em želeli nadomestiti pomanjkljivo dokumentiranost teme in jo tako približati širši javnosti. Pripravili so cikel treh razstav, posvečenih prostorom in gibanju LGBT skupnosti. Prvo razstavo so marca 2024 odprli v ŠKUC-u in na njej predstavili štiri ključne prostore gibanja; vsak razstaveni prostor je bil posvečen enemu od prostorov. Naslednji cikel razstav, ki je bil posvečen prvem letom formiranja gejevske in lezbične scene v Ljubljani v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, so julija 2024 odprli pred Muzejem novejšje in sodobne zgodovine v Ljubljani. Kot zadnja v ciklu se je oktobra 2024 odprla razstava v Mestnem muzeju Ljubljana. Osredotočala se je na »raznolikost zgodovine LGBT skupnosti v Sloveni-

ji« (MGML 2024), s poudarkom na prostorih gibanja ter deljenju izkušenj, spominov in predmetov. Spremljevalni razstaveni program je objavljen na skupni spletni strani 40lgbt.si.

Podobno kot razstave ob 40-letnici LGBT gibanja, ki so v Sloveniji prikazovale zgodbe in prostore skupnosti, so tudi drugi umetniški projekti spodbujali strpnost in vključevanje. Na pobudo Mirka Ilića je po filmskem festivalu Hiša strpnosti v Ljubljani 28 umetnikov pripravilo razstavo Toleranca (uradno Projekt Toleranca). Razstava je bila najprej deset dni na ogled v Ljubljani, nato pa je kot potujoča razstava obiskala različne kraje, kjer so se ji vsakič pridružili lokalni umetniki. Po koncu potujoče razstave so pripravili razstavo na temo gibanja LGBT v Zagrebu – Projekt Muzej javnega razkritja (Coming out museum 2024). Osrednji rezultat projekta je spletna platforma, zasnovana kot virtualni muzej, ki predstavlja zgodbe LGBT skupnosti. V ospredju platforme so predmeti posameznikov in njihove osebne zgodbe o zavedanju ter sprejemanju lastne identitete. Organizatorja razstave, kustos Jan Franjul in producent Mario Buletić, sta na okrogli mizi poudarila vprašanje o temporalnosti razstavljenih predmetov in možnostih podaljšanja njihove »življenjske dobe« v primeru postavitve na splet.

Razumevanje razlogov za pomanjkanje dokumentacije zahteva vpogled v samo zgodovino gibanja in kontekst, v katerem so nastajale različne skupine. Suzana Tratnik nas je tako popeljala skozi razvoj LGBT gibanja na Slovenskem, pri čemer je poudarila ključne mejnike, kot so delovanje ŠKUC-a (1968/1972), festival Magnus (1984), ženski večer Lilit (1985) in revija *Revolver* (1990). Jan Franjul je predstavil zgodovino gibanja v Istri, zlasti vlogo sovražnega govora in pomen javne podpore pri krepitvi gibanja. Corinne Brenko in Mario Buletić sta predstavila pomen muzejev, kjer še do nedavnega ni bilo interesa za hranjenje artefaktov LGBT skupnosti. Diskusija je odprla tudi vprašanje, ali bi morali muzeji javno podpirati LGBT skupnosti. Delovanje muzejev je tesno povezano z zgodovinskim in družbenim kontekstom, zato ni in ne more biti povsem nevtralnno. Z izbiro zgodbe, ki jo predstavi, pa muzej že zavzame določeno stališče. Muzeji tako niso zgolj nevtralni posredniki, temveč aktivni soustvarjalci družbenega spomina. Prav zato je še toliko pomembneje, da svojo vlogo namenijo podpori marginaliziranih skupin in postanejo glas tistih, ki so bili potisnjeni ob rob in izključeni iz kolektivnega spomina.

* Neža Kokot, študentka 3. letnika dodiplomskega študija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; kokot.neza@mailbox.org.

Prireditev ob odprtju razstave Prostor gibanja: 40 let LGBT skupnosti v Ljubljani (foto: Blaž Gutman, 24. 10. 2024, Dokumentacija Mestnega muzeja Ljubljana).

Mario Buletić je dodal, da se je v zadnjih letih mentaliteta muzejev začela spreminjati, a so te zmage še vedno skromne. Pogosto tovrstno gradivo zbirajo manjše nevladne organizacije, saj so muzeji, kot rečeno, do nedavnega zanje kazali le malo zanimanja. Spremembo odnosa do zbiranja gradiva marginaliziranih skupin dokazujejo tudi posamezni primeri vključevanja omenjenega gradiva v že obstoječe zbirke.

Kot enega bolj konkretnih primerov je Suzana Tratnik omenila arhive, ki so jih ustvarili sami. Ker je želela preprečiti uničenje arhiva *In the Closet / V omari* na Kersnikovi ulici v Ljubljani, ga je s pomočjo Inštituta za novejšo zgodovino digitalizirala in mu tako zagotovila dolgoročno ohranitev. Ob tem je opozorila, da so podobni primeri izgube gradiva pogosti, zato je za preprečevanje izbrisa zgodovine ključna prav digitalizacija. Omenila je tudi primer ameriške antropologinje Esther Newton, ki je želela lezbično in gejevsko subkulturo vključiti v širši družbeni dogovor, a je naletela na močan odpor. Podobno kot pri številnih zgodbah iz slovenskega prostora, ki so danes (še vedno) slabo dokumentirane, je delo Esther Newton pokazalo, kako družbeni odpor vpliva na vidnost in arhiviranje LGBT zgodovine. Suzana Tratnik meni, da je prav družba LGBT skupnost potisnila na rob, zato odločno zavrača

prepričanje, da o gejevski in lezbični skupnosti ne bi smeli pisati ali jo kako drugače predstavljati.

Del pogovora se je osredotočil tudi na aktualne projekte. Pomemben cilj projektov *Coming out museum in 40 let LGBT gibanja*, podrobneje opisanih v nadaljevanju, je aktivno vključevanje posameznikov, katerih osebne zgodbe so jedro razstav in arhivov. Povezovanje z ljudmi kot nosilci dediščine tako omogoča bolj avtentično predstavitev same zgodovine skupnosti, hkrati pa gradi na občutku pripadnosti in zaupanju med muzejem in skupnostjo. S tem se lahko tradicionalni model muzeja kot oddaljene inštitucije premakne k odprtemu, participativnemu in inkluzivnemu pristopu, ki ključno prispeva k ohranjanju in vidnosti marginaliziranih zgodb.

Coming out museum spletna platforma je zasnovana kot digitalna predstavitev projekta za trajno ohranjanje predmetov, povezanih z LGBT skupnostjo. Sogovorniki so z razgovori in svojimi prispevki pomagali zasnovati platformo, ki obiskovalcem omogoča lažje razumevanje koncepta *coming out*. Platforma še zdaj deluje participativno in inkluzivno. Ustvarjalci so se zavedali zahtevnosti dolgoročnega vzdrževanja platforme, zato so jo po enem letu predali zunanjim vzdrževalcem.

Razstava Prostori gibanja: 40 let LGBT skupnosti v Ljubljani (foto: Blaž Gutman, 24. 10. 2024, Dokumentacija Mestnega muzeja Ljubljana).

V Mestnem muzeju v Ljubljani so med pripravami razstave objavili javno vabilo za zbiranje predmetov, ki imajo za LGBT skupnost poseben pomen. Zbrana gradiva so poleg vključevanja artefaktov v samo fizično razstavo zbrali še v spremljevalni katalog, ki dokumentira, povezuje in povzema čas delovanja.

Pri projektih, povezanih z zbiranjem in predstavljanjem gradiva marginaliziranih skupin, se pojavljajo številni izzivi. Ti se gibljejo od omejenih virov do pomanjkanja izkušenj pri zbiranju besedil. Izzivi vplivajo tako na potek projekta kot tudi končno predstavitev gradiva, kar so

poudarili tudi sogovorniki. Corinne Brenko je poudarila, da se hkrati spreminja vloga muzejskega kustosa, saj ta potrebuje vedno več veščin in znanja. Glavni izzivi pri pripravljanju razstave pa so lahko različni formati gradiva, 2D in ne 3D oblika predmetov, ki je navadno bolj dostopna gostom razstave, pomanjkanje urejenih zbirk, znanja o ohranitvi predmetov v preteklosti ter struktura sodelavcev v samem muzeju.

Pogovor je pokazal položaj LGBT skupnosti in njeno prisotnost v muzejih, hkrati pa razkril, da bo potrebnega še veliko dela. Muzeji bi se morali aktivno zavzemati za razširitev znanj na manj raziskovanih področjih in bolj odločno podpirati marginalizirane skupnosti. Ključna pri tem je inkluzivnost – ne gre za to, da muzeji govorijo namesto skupnosti, temveč da omogočijo prostor, kjer ta skupnost spregovori sama. Da so izkušnje predstavljene z glasovi ljudi, ki so jih in jih še vedno živijo, s čimer se prepreči predstavitev zgodb samo skozi pogled muzeja, ki razstavo pripravlja. Tako se muzeji oddaljijo od svoje statične vloge in postajajo bolj odprti in vključujoči.

Viri

Coming Out Museum: Coming Out Museum, 2024; <https://come.lgbt/>, 14. 11. 2025.

MGML: Radi bi slišali tvojo zgodbo!, MGML, 2024; <https://mgml.si/sl/mestni-muzej/novice/1287/radi-bi-slisali-tvojo-zgodbo/>, 23. 8. 2025.

